ទស្សនវិជ្ជាសង្គម

ដោយៈ លោក **ឈុន ផាវ៉េង**
មន្ត្រីនាយកដ្ឋានទស្សនវិជ្ជា និង សង្គមវិទ្យា
នៃវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម

មនុស្សជាតិទូទៅ ទោះចង់ឬមិនចង់ តែងបានអនុវត្តទ្រឹស្តីទស្សនវិជ្ជាសង្គម ដោយចៀសមិនរួច។ ទស្សនវិទូជាច្រើនបានកំណត់សកម្មភាពមួយចំនួនសម្រាប់ សម្គាល់ថាមនុស្សជាតិពិតជាបាននិងកំពុងរស់នៅដោយប្រើប្រាស់ទស្សនវិជ្ជាសង្គម។ តើទស្សនវិជ្ជាសង្គមមានជាតុនិងខ្លឹមសារសំខាន់អ្វីខ្លះ សម្រាប់ជួយកែប្រែមនុស្សក្នុងសង្គមឲ្យមានការរស់នៅកាន់តែប្រសើរឡើង?

១-អត្ថន័យនៃពាក្យ ទស្សនវិជ្ជា

តាមអត្ថន័យជាភាសាខ្មែរ ពាក្យ ទស្សនវិជ្ជា = ទស្សនៈ + វិជ្ជា ។ ទស្សនៈ គឺជាមតិយោបល់ ការយល់ឃើញ សំណើ ញត្តិ គំនិត។ វិជ្ជា គឺជា ការសិក្សា ការរៀនសូត្រ ។

ទស្សនវិជ្ជា ន. (បា.) វិជ្ជាដែលកើតឡើងដោយទស្សនៈ; វិទ្យាសាស្ត្រចែងអំពីគោលការណ៍សំខាន់ៗ និងបុព្វហេតុផ្សេងៗ ឬអំពីជីវិតនៃមនុស្សនិងសត្វ : ទស្សនវិជ្ជា ជាគុណជាតិវិសេសមួយចំណែក[1]។

ទស្សនវិជ្ជា គឺជាមុខវិជ្ជាមួយលើកយកមតិយោបល់ ការយល់ឃើញ ទស្សនៈ សំណើ ញត្តិ គំនិត ទ្រឹស្តី សុភាសិត មនោគមវិជ្ជា លទ្ធិមកធ្វើជាកម្មវត្ថុសិក្សា។ យើងអាចនិយាយថា ទស្សនវិជ្ជា ជាមុខវិជ្ជាមួយសិក្សាពីទស្សនៈឬជាវិជ្ជាសម្រាប់ពិចារណារកការពិត និងភាពត្រឹមត្រូវ ដើម្បីស្វែងរកប្រយោជន៍ដល់មនុស្សទូទៅ។

យើងអាចកំណត់បានថា ទស្សនវិជ្ជា គឺជាវិស័យវប្បធម៌មួយដែលបង្កើតឡើងដើម្បីបម្រើសេចក្តីត្រូវការរបស់មនុស្ស ដោយការខិតខំស្រាវជ្រាវនិងត្រិះរិះពិចារណាលើបញ្ហារបស់មនុស្សប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ ពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់។

២-អត្ថន័យនៃពាក្យ ទស្សនវិទូ

ទស្សនវិទូ ន. (បា.) អ្នកប្រាជ្ញខាងទស្សនវិជ្ជា។ ឧទាហរណ៍ ព្រះពុទ្ធជាទស្សនវិទូឯកក្នុងលោក[2]។ ទស្សនវិទូ គឺជាអ្នកចូលចិត្តបំពេញ

[1] ជួន ណាត, វចនានុក្រមខ្មែរ, ការផ្សព្វផ្សាយដោយពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, បោះពុម្ពគ្រាទី៥, ឆ្នាំ១៩៦៧ ទំព័រ ៤១៦

[2] ជួន ណាត, វចនានុក្រមខ្មែរ, ការផ្សព្វផ្សាយដោយពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, បោះពុម្ពគ្រាទី៥, ឆ្នាំ១៩៦៧ ទំព័រ ៤១៦

ការកិច្ចស្វែងរកពុទ្ធិនិងសច្ចភាពស្របតាមមនោគតិ និង លក្ខណៈវិទ្យាសាស្ត្ររបស់ខ្លួន ដើម្បីប្រយោជន៍មនុស្សជាតិក្នុងសង្គម និងសាកលលោក។ ជាទូទៅទស្សនវិទូទាំងឡាយតែងតែឯកភាពថា វិទ្យាសាស្ត្រ និង ទស្សនវិជ្ជា ត្រូវតែនៅជាមួយគ្នា។ មានតែចំណេះដឹងទូលំទូលាយពិតប្រាកដទេ ដែលអាចនាំសង្គមមនុស្សរស់នៅក្នុងជីវិតប្រកបដោយកុសល។ ទស្សនវិទូជាមនុស្សដែលយកចិត្តទុកដាក់លើ ការស្វែងយល់អំពីបញ្ហារបស់មនុស្ស និងផ្ដល់នូវដំណោះស្រាយ។ យើងអាចកត់សម្គាល់បានខ្លះថាៈ

ក- ផ្ដើមពីការជឿងឆ្ងល់, ការសង្ស័យ, ភាពមិនច្បាស់លាស់នៅក្នុងវត្ថុឬបាតុភូតណាមួយ ទស្សនវិទូបង្កើតចំណោទបញ្ហា។

ខ-ផ្ដើមពីចំណោទបញ្ហា ទស្សនវិទូវិភាគតាមបែបតក្កវិជ្ជាចំពោះ ភាសា ដោយបញ្ជាក់អត្ថន័យជា បញ្ញត្តិ វិនិច្ឆ័យ និង វិចារ ទាក់ទងនឹងកម្មវត្ថុដែលត្រូវពិចារណា និងពន្យល់បកស្រាយដល់មហាជន។

គ-ទស្សនវិទូ អាចប្រើវិធីទស្សនវិជ្ជាដើម្បីបកស្រាយចំណោទបញ្ហា ឬប្រធានបទ។

ឃ-ជាទូទៅ ទស្សនវិទូ ឆ្លើយតបនឹងចំណោទបញ្ហាតាមលក្ខខណ្ឌ ការគិតស្របនឹងតថភាព និង ការគិតស្របនឹងការគិត ហើយយកចំលើយនោះមករិះគន់ជាបន្តបន្ទាប់ដើម្បីបញ្ជាក់ពីសច្ចភាព។

ង-ទស្សនវិទូ តែងផ្ដល់អនុសាសន៍ ដល់សាធារណជននូវការអនុវត្តគំនិតសាកលឱ្យទៅជាសកម្មភាពប្រតិបត្តិជាក់ស្ដែង ក្នុងគោលបំណងកែប្រែឥរិយាបថមនុស្សនិងសង្គមឱ្យកាន់តែប្រសើរ។

ទស្សនវិទូជាអ្នកពិចារណា តាមហេតុផលតម្រង់ទៅរកសច្ចភាពនិងប្រយោជន៍ដែលជាគោលដៅខ្ពស់បំផុត ហើយសច្ចភាព និង ប្រយោជន៍ទាំងនោះទាក់ទងទៅនឹងតថភាពនិងសក្ដានុពលនៃបទពិសោធន៍ មធ្យោបាយ និង លទ្ធភាពនានាដែលគេមាន។ សច្ចភាពគឺជាភាពពិតដែលទាក់ទងនឹងច្បាប់ធម្មជាតិ រីឯប្រយោជន៍ទាក់ទងនឹង សេចក្ដីសុខចម្រើនសុភមង្គល នៃជិវិតមនុស្ស។ ទស្សនវិទូសង្គមយកចិត្តទុកដាក់និងចំណាយពេលវេលាលើប្រយោជន៍មនុស្សក្នុងសង្គមច្រើនជាងសច្ចភាពបពនុម័តិ។ ទស្សនវិទូសង្គម រួមមានៈ

ក.សម័យបុរាណមានលោកអារីស្តូតនិងប្លាតុង

ខ.សម័យមជ្ឈិមមានលោកអូហ្គុស្ទីននិងអាខ្វៃណា

គ.សម័យទំនើបមានលោកម៉ាចាវិលី ហុប្បស៍ ឡុក្ខ រ៉ូស្សូ ស្មីត វិការដូ ម៉ាលថឹស មិល្ល បិនថឹម កុម្ត ម៉ាក្ស ឡេនីន

ឃ.សម័យក្រោយទំនើបមានលោក ម៉ារកឹស ហាប៊ឺរម៉ាស ហ្វូកាល្ស ដេនិដា ជាដើម។

៣-អត្ថន័យនៃទស្សនវិជ្ជាសង្គម

ពាក្យទស្សនវិជ្ជាសង្គម មកពីទស្សនវិជ្ជា+សង្គម។ សង្គមគឺជាការប្រមូលផ្ដុំនៃរចនាសម្ព័ន្ធក្រុមមនុស្ស។ រចនាសម្ព័ន្ធក្រុមមនុស្សមាន ក្រុមគ្រួសារ ក្រុមញាតិមិត្ត និងក្រុមការងារ។ ទស្សនវិជ្ជាសង្គម គឺជាគោលគំនិតប្រកបដោយគតិបណ្ឌិតដែលពិចារណាជាចម្បងទៅដាក់លើបញ្ហា និង ឥរិយាបទសង្គម មនុស្ស ដោយពិនិត្យតាមដានមើល របៀបរបប គោលបំណង ដំណើរការសង្គម និងផលប្រយោជន៍នៃរចនាសម្ព័ន្ធក្រុមមនុស្សដែលមាន ក្រុមគ្រួសារ ក្រុមញាតិមិត្ត និងក្រុមការងារ ជាដើម។ ទស្សនវិជ្ជាសង្គមមានវិសាលភាពគ្របដណ្ដប់គោលគំនិតសង្គមដែលក្នុងនោះមាន ទ្រឹស្ដីកិច្ចសន្យាសង្គម វប្បធម៌ អត្តសញ្ញាណជាតិ លក្ខខណ្ឌសេដ្ឋកិច្ចសង្គម ទំនាក់ទំនងរវាងបុគ្គលនិងសង្គមនិងជីវិតឯកជនជាដើម។

ទស្សនវិជ្ជាសង្គមពាក់ព័ន្ធនឹងវិស័យទស្សនវិជ្ជាផ្សេងទៀតដែលមានទស្សនវិជ្ជាពុទ្ធិ អស្ដិរូបវិជ្ជា សីលវិជ្ជា ទស្សនវិជ្ជានយោបាយ ជាដើម។ លើសពីនេះទៀតទស្សនវិជ្ជាសង្គមតែងរួមបញ្ចូលសង្គមវិទ្យា នរវិទ្យា និងចិត្តសាស្ត្រ។ ទស្សនវិទូសង្គមទាមទារនូវពុទ្ធិវិទ្យាសាស្ត្រនិងការពិសោធន៍ដើម្បីសញ្ជឹងគិតលើវិស័យទាំងនេះ។ ការផ្ដល់ការពិភាក្សាឬទ្រឹស្ដី គឺជាធាតុចាំបាច់នៃទស្សនវិជ្ជាសង្គមនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គមដែរ។ ទស្សនវិជ្ជាសង្គមទាក់ទងយ៉ាងជិតស្និទនឹងទស្សនវិជ្ជានយោបាយ ជាពិសេសលើបញ្ហា សិទ្ធិ អំណាច របៀបគ្រប់គ្រង បដិវត្តន៍ កម្មសិទ្ធិទ្រព្យសម្បត្តិ សោភណវិជ្ជានិងសីលវិជ្ជា ជាដើម។

៤-អត្ថន័យនៃសង្គមវិទ្យា

សង្គមវិទ្យាមាន និយមន័យផ្សេងៗគ្នាទៅតាមសង្គមវិទូម្នាក់ៗ។ យើងឃើញមាននិយមន័យសង្គមវិទ្យាដូចជា៖ ក)សង្គមវិទ្យាគឺជាប្រព័ន្ធនៃការសិក្សាសង្គម ខ)សង្គមវិទ្យាគឺជាការសិក្សាអន្តរកម្មទំនាក់ទំនងលក្ខណៈសម្បត្តិនិងផលវិបាករបស់មនុស្ស គ)សង្គមវិទ្យាគឺជាការសិក្សាអំពីអាកប្បកិរិយារបស់មនុស្សក្នុងក្រុម និង ឃ) កម្លាំងអន្តរកម្មដែលបានជះឥទ្ធិពលលើផ្នត់គំនិតបុគ្គលនិងការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់សង្គម។[3]

៥-ទ្រឹស្ដីទស្សនវិជ្ជាសង្គម

ការជាមនុស្សមិនអាចរស់នៅឯកោដាច់ចេញពីគ្នាបានឡើយ។ គេត្រូវការរស់នៅក្នុងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការនិងសំដែងសញ្ចេតនាក្នុងជីវភាពរស់នៅដល់គ្នាទៅវិញទៅមក ពោលគឺគេត្រូវរស់ក្នុងសង្គមដែលស្ថិតក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធក្រុម

[3] *យោងតាមលោក អេមីល ឌឺខេម* (Durkheim Émile Durkheim, 1858 - 1917)។ *ឌឺខេម ជាសង្គមវិទូ ជនជាតិបារាំងដែលបានបង្កើតវិធីសាស្ត្រសម្រាប់ការស្រាវជ្រាវដាក់ស្ដែងទៅលើទ្រឹស្ដីសង្គមវិទ្យា។*

មានក្រុមគ្រួសារ ក្រុមញាតិមិត្តនិងក្រុមការងារ។

៥.១-ធម្មជាតិមនុស្ស

ការស្គាល់ពីធម្មជាតិមនុស្ស ធ្វើឱ្យយល់ដឹងពីមូលហេតុនៃការគិត និងការប្រតិបត្តិក្នុងជីវិតរស់នៅរបស់មនុស្ស។ សារសំខាន់នៃការសិក្សាអំពីធម្មជាតិមនុស្ស គឺកំណត់ទ្រឹស្តីជាច្រើនអំពីមនុស្ស ដែលទ្រឹស្តីទាំងនោះមិនគ្រាន់តែជះឥទ្ធិពលលើទ្រឹស្តីសង្គម នយោបាយ និងប្រវត្តិសាស្ត្រប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែវាថែមទាំងជះឥទ្ធិពលទៅលើទ្រឹស្តីពុទ្ធិ តម្លៃ សីលធម៌ សិល្បៈ ភាសានិងសាសនាទៀតផង។ មានទស្សនៈបួនយ៉ាងស្តីពីធម្មជាតិរបស់មនុស្ស៖

ទស្សនៈទី១៖ អះអាងថាធម្មជាតិមនុស្សគឺអាក្រក់។ ទស្សនៈនេះគាំទ្រដោយសាវ័កគ្រិស្តសាសនា មានសន្តបុគ្គល អូហ្គូស្ទីន ជាដើម។ ដោយសារតែភាពពោរពេញដោយអំពើបាបរបស់ពួកគេនោះ គ្រប់បុគ្គលទាំងអស់មានសារជាតិពុករលួយ ឬបាបពីកំណើតពីព្រោះមនុស្សបានទទួលមរតកគឺអំពើបាបពីបុព្វបុរសរបស់ពួកខ្លួន។

ទស្សនៈទី២៖ អះអាងថាធម្មជាតិមនុស្សគឺល្អ។ ទស្សនៈនេះបានគាំទ្រនិងការពារយ៉ាងខ្លាំងក្លាដោយលោករូស្សូ។ លោកជឿថាធម្មជាតិមនុស្សកើតមកល្អ ប៉ុន្តែអារ្យធម៌សង្គមទេដែលពុករលួយ អំពើពាលាអាវ៉ាសែ ហើយបានកែប្រែមនុស្សឱ្យទៅជាអាត្មានិយមក្រអឺតក្រទម មិនទុកចិត្តគ្នា និងប្រទូសរ៉ាយ។ លោកហឺប៊ឺតស្ប៊ិនស័រ(Herbert Spencer) បាននិយាយថាមាគ៌ានៃការវិវត្តគឺជាការប្រែប្រួលទៅរកភាពល្អប្រសើរជាង។ ដូច្នេះមនុស្សគួរតែឈរមកម្ខាងហើយទុកឱ្យធម្មជាតិអភិវឌ្ឍទៅរកគោលដៅរបស់វា ព្រោះបន្តិចម្តងៗ វានឹងនាំមកនូវការអភិវឌ្ឍទាំងស្រុងទៅលើសមត្ថភាពរបស់មនុស្ស និងការសម្របសម្រួលនឹងបរិស្ថានជុំវិញខ្លួនទៅរកសុខដុមរមនា។

ទស្សនៈទី៣៖ អះអាងថាធម្មជាតិរបស់មនុស្សគឺអព្យាក្រឹត គឺថាមិនល្អ ហើយក៏មិនអាក្រក់ដែរ ប៉ុន្តែប្រកបដោយសក្តានុភាពដ៏ធំធេងចំពោះអំពើល្អនិងអាក្រក់។ មិនដូចសត្វថ្នាក់ទាបផ្សេងៗនោះទេមនុស្សមានទំនោរបត់បែន ហើយមានសមត្ថភាពរៀនសូត្រថែមទៀត។ ការក្លាយទៅជាមនុស្សល្អ ឬអាក្រក់គឺជាលទ្ធផលនៃឥទ្ធិពលបរិស្ថានរស់នៅ និងដំណើរនៃគំនិតរបស់គេ។ គេជាភាវៈនៃការគិត ជាភាវៈមានវិចារណញ្ញាណ។

ទស្សនៈទី៤៖ អះអាងថា ធម្មជាតិរបស់មនុស្សគឺល្អផងនិងអាក្រក់ផង។ ពុំមាននរណាម្នាក់មាន សុក្រឹតភាពទាំងស្រុងឡើយ ព្រោះមនុស្សមានលក្ខណៈសភាវគតិស្រេកឃ្លាននិងតម្រេកតណ្ហាដូចសត្វ លើសតែវិចារណញ្ញាណប៉ុណ្ណោះ។

៥.២-ទស្សនវិស័យស្តីពីមនុស្ស

៥.២.១-សមាសភាគរបស់មនុស្ស

មានទស្សនៈពីរ ដែលបានអះអាងទាក់ទងទៅនឹងធាតុដែលផ្សំបង្កើតមនុស្សគឺ ទស្សនៈឯកនិយម(Monism) និងទស្សនៈទ្វិកនិយម(Dualism)។ ទស្សនៈឯកនិយមមាន២ប្រភេទ។ ឯកនិយមទី១យល់ថា មនុស្សមិនមានព្រលឹងទេ ដោយពន្យល់ថាអ្វីដែលគេស្មានថាវាជាព្រលឹងនោះគឺវាគ្រាន់តែជាបាតុភូតកើតពីរាងកាយប៉ុណ្ណោះ។ ទស្សនៈនេះយល់ថា កាលណារាងកាយស្លាប់ គ្មានបន្សល់ទុកព្រលឹងអ្វីឡើយ គឺស្លាប់ទៅសូន្យសុង គ្មានព្រលឹងអមតៈអ្វីឡើយ។ រីឯឯកនិយមទី២យល់ថា មនុស្សផ្សំឡើងដោយរាងកាយនិងព្រលឹង។ ព្រលឹងមានអត្ថិភាពអមតៈ។ កាលរាងកាយស្លាប់ ព្រលឹងមិនស្លាប់ទេ គឺព្រលឹងរង់ចាំចាប់បដិសន្ធិជាមួយរាងកាយថ្មី ហើយការកើតស្លាប់របៀបនេះវិលវល់ដដែលៗ គ្មានទីបញ្ចប់។ ចំណែកទស្សនៈទ្វិកនិយមយល់ថា មនុស្សមាន២ផ្នែក គឺទាំងរាងកាយនិងព្រលឹង។ គេជឿថា សមាសភាគមនុស្សគឺ រាងកាយព្រលឹង។ កាលរាងកាយស្លាប់ព្រលឹងក៏ស្លាប់ដែរ។

៤.២.២-ប្រភពកំណើតរបស់មនុស្ស

មានទ្រឹស្តីពីរ ស្តីអំពីប្រភពកំណើតមនុស្សគឺ៖ ទ្រឹស្តីវិវត្តន៍(Theory of Evolution) និងទ្រឹស្តីអាទិទេព។ ទ្រឹស្តីវិវត្តន៍ យល់ថា សរីរាង្គមានជីវិតបានអភិវឌ្ឍតាមក្រឹត្យក្រមនៃជម្រើសធម្មជាតិ។ ចំណែកទ្រឹស្តីទ្រឹស្តីអាទិទេព (សាសនាយូដា គ្រិស្ត អ៊ិស្លាម ហិណ្ឌូ ជាដើម) បញ្ជាក់ថា មនុស្សកើតឡើងពីព្រលឹងវិញ្ញាណរបស់ទិទេព។ ក្នុងសាសនា យូដា គ្រិស្ត អ៊ិស្លាម ជឿថា ព្រះបានបង្កើតមនុស្សពីធូលីដីហើយបានផ្លុំព្រលឹងវិញ្ញាណចូល រូបនេះក៏មានជីវិតរស់រវើកឡើង"។ ហិណ្ឌូសាសនា ជឿថា មនុស្ស កើតពីអាត្ម័នដែលជាព្រលឹងតូចបែកចាកពីព្រហ្ម័នដែលជាព្រលឹងធំ។ កាលណារាងកាយស្លាប់អាត្ម័នមិនស្លាប់ទេ វានៅវិលវល់កើតស្លាប់ក្នុងវាលវដ្តសង្សារលុះត្រាទៅវាបានទៅជួបព្រហ្ម័នវិញ។

៤.២.៣-សារជាតិរបស់មនុស្ស

មានទស្សនៈបួនក្រុម ដែលនិយាយពីសារជាតិរបស់មនុស្ស គឺ៖

១.ទ្រឹស្តីវិចារណញ្ញាណនិយម យល់ថា សារជាតិមនុស្សស្ថិតលើសមត្ថភាពនៃការគិតពិចារណានិងយល់ដឹងរបស់មនុស្ស។ ផ្លាតូយល់ថា វិចារណញ្ញាណគឺជាផ្នែកមួយនៃព្រលឹង ព្រលឹងជាផ្នែកមួយខ្ពស់បំផុតដែលមានឯកពជ្យមិនចេះស្លាប់ ហើយវាគឺជាសតិតែមួយគត់ដែលវាអាចជួយឱ្យមនុស្សយល់ដឹងពីធម្មជាតិនៃភាវៈទាំងឡាយ។ អារីស្តូតអះអាងបន្ថែមថា វិចារណញ្ញាណជាទ្រព្យមានតម្លៃរបស់មនុស្សដែលបែងចែកមនុស្សខុសពីសត្វនានា។ លោករ៉ូប៊ីនស៊ុន (Robinson)យល់ថា គំនិតត្រូវគេចាត់ទុកថាជាកិត្តិយសដ៏សំខាន់និងជាឧបករណ៍របស់មនុស្សដែលអាចជួយមនុស្សឱ្យសម្រេចបាននូវអ្វីៗ ដែលអស្ចារ្យនៅក្នុងអារ្យធម៌របស់ខ្លួន។ មនុស្សអាចគិតពិចារណា តែសត្វដទៃមិនអាចពិចារណាបានទេ។ ដូច្នេះមនុស្សបានបង្កើត

សាសនា សិល្បៈ ស្ថាប័ន ប្រព័ន្ធទស្សនវិជ្ជា និងទេវវិទ្យាជាដើម។ មនុស្សទទួលបានពុទ្ធិ រួចស្វែងរកនិងច្នៃបង្កើតថ្មី ដើម្បីមានអាហារចិញ្ចឹមជីវិត ស្លៀកពាក់ការពារខ្លួន តុបតែងលម្អនិងដើម្បីរីករាយសប្បាយ។ ដូច្នេះដំណើរនៃគំនិតជាធាតុដ៏សំខាន់នៅក្នុងអារ្យធម៌ រីឯវិចារណញ្ញាណគឺជាមោទកភាពនិងភាពរុងរឿងរបស់មនុស្ស។

២-ទស្សនៈពាហិរសាសនាស្តីពីសារជាតិមនុស្ស យល់ថា មនុស្សគឺជាភាវៈពិសិដ្ឋដែលបង្កើតដោយអាទិទេព។ លក្ខណៈពិសិដ្ឋរបស់មនុស្សគឺព្រលឹងវិញ្ញាណ។ ព្រលឹងវិញ្ញាណមនុស្ស ផ្តល់ឱ្យមនុស្សនូវតម្លៃ និងលទ្ធភាពគ្មានព្រំដែន។

៣-ទស្សនៈពុទ្ធសាសនាស្តីពីសារជាតិមនុស្ស យល់ថា មនុស្សគឺជាភាវៈធម្មជាតិដែលផ្សំឡើងដោយទឹកដីភ្លើងខ្យល់ គ្មានអាទិទេពណាជាអ្នកបង្កើតឡើងទេ។ លក្ខណៈពិសេសរបស់មនុស្សគឺ បញ្ញា។ បញ្ញារបស់មនុស្សអាចនាំមនុស្សរំដោះខ្លួនទៅរកសុខស្ងប់ចាកទុក្ខបាន។

៤-ទស្សនៈវិទ្យាសាស្ត្របែកចេញជាពីរផ្នែកគឺៈ ទស្សនៈជីវសាស្ត្រ និងទស្សនៈអាកប្បកិរិយានិយម។ ទស្សនៈជីវសាស្ត្រ ចាត់ទុកមនុស្សថា មនុស្សជាផ្នែកមួយនៃលំដាប់រូបសាស្ត្រធម្មជាតិដូចវត្ថុផ្សេងៗទៀតដែរគឺមនុស្សមានទំហំទម្ងន់រាងរៅនិងពណ៌សម្បុរ។ មនុស្សរស់នៅក្នុងលំហនិងកាលហើយស្ថិតនៅក្រោមច្បាប់នៃរូបវិទ្យា ដូចជាច្បាប់ទំនាញផែនដីជាដើម។ ចំណែកទស្សនៈអាកប្បកិរិយានិយម យល់ឃើញថា មនុស្សគឺជាភាវៈដែលអាចត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ អាចត្រូវបានគេបង្កើត និងអាចត្រូវបានគេធ្វើឱ្យអភិវឌ្ឍជាច្រើនបែបដូចគ្នាទៅនឹងសត្វដទៃមួយចំនួនទៀតដែរ។ ពួកអាកប្បកិរិយានិយមអះអាងថា "ចូរឱ្យទារកម្នាក់មកខ្ញុំនិងពិភពរបស់ខ្ញុំដើម្បីចិញ្ចឹមទារកនេះហើយខ្ញុំនឹងបង្រៀនទារកនេះឱ្យចេះវារនិងចេះដើរចេះឡើងហើយនិងចេះប្រើប្រាស់ដៃទាំងទ្វេរបស់គេក្នុងការកសាងផ្ទះ ដែលធ្វើអំពីថ្មឬឈើ ហើយខ្ញុំនឹងធ្វើឱ្យគេក្លាយទៅជាចោរអ្នកកាន់កាំភ្លើងឬធ្វើឱ្យទៅជាអ្នកញៀនថ្នាំ។ លទ្ធភាពនៃការតម្រង់ទិសដៅគឺស្ទើរតែគ្មានទីបញ្ចប់"។

៤.២.៤-លក្ខណៈពិសេសរបស់មនុស្ស

មនុស្សមានលក្ខណៈពិសេសខុសពីសត្វនិងភាវៈផ្សេងទៀត ដោយគេមានអំណាចក្នុងការគិតពិចារណាដែលធ្វើឱ្យខ្លួនខ្ពស់ជាងអម្បូរនៃសត្វដទៃទៀត។ លក្ខណៈផ្សេងទៀតដែលញែកមនុស្សឱ្យខ្ពស់ជាងទម្រង់នៃសត្វដទៃទៀតគឺមនុស្សមានបញ្ញាបង្កើតសង្គមនិងវប្បធម៌។ ខាងរាងកាយមនុស្ស មានរបៀបឈរឬអង្គុយរបស់មនុស្សគឺត្រង់ឆ្អឹងទៅលើដែលការឈរត្រង់ហ្នឹងអាចជួយគេឱ្យប្រើប្រាស់ដៃ និងប្រអប់ដៃដោយសេរីក្នុងការរកស៊ីនិងការប្រើប្រាស់។ មនុស្សមានម្រាមដៃដាច់ៗពីគ្នានិងមេដៃដែលចេះចាប់វត្ថុផ្សេងៗបាន។ មនុស្សមានម្រាមដៃដែលអាចប្រើបានច្រើនយ៉ាងផ្តល់ឱ្យគេនូវភាព

បត់បែនបានដោយសេរី។ អំណោយទានធម្មជាតិផ្តល់ឱ្យនិងមានតម្លៃបំផុតសម្រាប់មនុស្ស គឺខួរក្បាលធំទូលាយនិងប្រព័ន្ធប្រសាទដែលមានភាពសាំញ៉ាំនិងដែលបានរៀបចំយ៉ាងខ្ពង់ខ្ពស់។ អំណោយទានធម្មជាតិផ្តល់ឱ្យទាំងនេះ អនុញ្ញាតឱ្យមនុស្សមានអាកប្បកិរិយាប៉ុនប្រសប់ផ្សេងៗពីគ្នា។ លក្ខណៈពិសេសដោយឡែកទៀតរបស់មនុស្ស គឺជាលក្ខណៈពិសេសខាងសង្គមវប្បធម៌ និងបញ្ញា។ មនុស្សអាចមានសមត្ថភាពប្រើប្រាស់ភាសាដើម្បីនិយាយទាក់ទងគ្នាពន្យល់គ្នាជាឃ្លាប្រយោគ។ មនុស្សចេះច្នៃបង្កើតឧបករណ៍ប្រើប្រាស់និងបង្កើតម៉ាស៊ីនផ្សេងៗ។ មនុស្សរស់នៅជាក្រុម តាមលក្ខណៈសង្គមនិងនយោបាយ ដោយបង្កើតនិងអនុម័តច្បាប់នៃការប្រព្រឹត្តហើយមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការនៅក្នុងទិដ្ឋភាពសំខាន់ៗ។ មនុស្សអាចយល់ដឹងពីប្រវត្តិសាស្ត្រនិងមានការប្រមូលចងក្រងនូវប្រពៃណីវប្បធម៌។មនុស្សស្គាល់ពីសោភ័ណនិងបង្កើតសោភ័ណភាពហើយរីករាយនឹងសោភ័ណភាពនោះ។ មនុស្សចេះដឹងអំពីតម្លៃ ត្រូវនិងខុស ល្អ និងអាក្រក់ គឺជាសត្វមានសីលធម៌និងមានមនសិការសីលធម៌ ។ មនុស្សថែមទាំងចេះបង្កើតសាសនា និងគោរពប្រតិបត្តិពិធីទំនៀមទម្លាប់នានា។ល។

៤.២.៤-សមត្ថភាពរបស់មនុស្ស

មានទស្សនៈពីរស្តីអំពីសមត្ថភាពមនុស្ស គឺទស្សនៈបុរាណ និងទស្សនៈទំនើប។ ទស្សនៈបុរាណស្តីពីមនុស្ស យល់ថាមនុស្សមិនមានសមត្ថភាព ឬគំនិតដ៏ភ្លឺស្វាងឯករាជពីព្រហ្មលិខិតឬអាទិទេពឡើយ។ គំនិតមនុស្សជាធនធានដ៏សំខាន់របស់មនុស្សសុទ្ធតែជាអំណោយទានពីអាទិទេព។ ការច្នៃបង្កើត ការប្រើប្រាស់ភ្លើង ការកសាងជម្រក ការផ្សាំងសត្វ វិធីផលិតលោហៈធាតុ កសិកម្ម សុខាភិបាល នាវាចរណ៍ ភាសា គណិតវិទ្យា តារាវិទ្យា សិល្បៈ ទស្សន៍ទាយ ទាំងអស់នេះចាត់ទុកថាជាផលិតផលនៃបញ្ញាដែលអាទិទេពផ្តល់ឱ្យ។

ចំណែកទស្សនៈទំនើបអំពីមនុស្ស (Modern Views of Man) យល់ថាមនុស្សជាភាវៈដែលបានសម្រេចនិងរីករាយចំពោះគោលជំហរអត្ថិភាពនៃអំណាចនិងឥទ្ធិពលបច្ចុប្បន្នរបស់ខ្លួន។ គោលជំហរបែបនេះគឺមិនមែនអាទិទេពផ្តល់មនុស្សទេគឺ ដោយសមត្ថភាពពីធម្មជាតិរបស់មនុស្សផ្ទាល់តែម្តង។ មនុស្សគឺជាភាវៈមានសញ្ញាខុសប្លែកគេនៅត្រង់មនុស្សមានសមត្ថភាព ជ្រើសរើសដោយសេរី។ យោងតាមលោករូស្សូ គឺសមត្ថភាពក្នុងការជ្រើសរើសរបស់មនុស្សហ្នឹងហើយ ដែលកំណត់នូវប្រភេទនៃមនុស្សដែលនឹងក្លាយទៅជាមនុស្សបែបណា។ មនុស្សមានធម្មជាតិល្អពីកំណើត។ ប្រសិនបើគេក្លាយជាអាក្រក់គឺដោយសារការជ្រើសរើសឬអនុញ្ញាតឱ្យកម្លាំងណាមួយនៃបរិស្ថានជុំវិញ។ គេអាចមានសមត្ថភាពធ្វើឱ្យខ្លួនសុក្រឹតប៉ុន្តែវាទាមទារនូវអំណាចនៃ

ឆន្ទៈនិងការជ្រើសរើសរបស់គេដើម្បីទទួលបាននូវសុក្រឹតភាពនោះ។

លោក កាល់ ម៉ាក្ស យល់ថា មនុស្សជា៖ "សត្វដែលមានសមត្ថភាពពិសេសសម្រាប់បង្កើត និងប្រើប្រាស់ឧបករណ៍"។ពេលផ្ដោតដាក់ស្ដែងលើការច្នៃបង្កើតរបស់មនុស្ស ការច្នៃបង្កើតនេះតម្រង់តែមួយគត់ទៅលើផលិតកម្មសម្ភារៈ។ មនុស្សគឺជាសត្វផលិតកម្មជាចម្បង។ ចំពោះលោក កាល់ម៉ាក្ស ប្រព័ន្ធទូទៅនៃផលិតកម្មទំនិញគឺជាគន្លឹះចំពោះលក្ខណៈនៃស្ថាប័នសង្គមនយោបាយនិងតម្លៃវប្បធម៌។ ទស្សនៈលេចធ្លោស្ដីពីមនុស្ស គឺយកចិត្តទុកដាក់លើការច្នៃបង្កើតរបស់មនុស្ស។ ទស្សនៈនេះមើលឃើញអំណាចរបស់មនុស្សនៃការច្នៃបង្កើត និងប្រឌិតញាណ គឺជាកត្តារួមនៅក្នុងគ្រប់សកម្មភាពរបស់មនុស្ស។ នោះគឺការយល់ដឹងទង្វើនិងការបង្កើតរបស់ខ្លួននៅក្នុងគ្រប់ស្ថានភាព។ លោកពៀកស៍ (C.S. Pierce) និងចនដេវី (John Dewey) បង្ហាញពីសារសំខាន់នៃប្រឌិតញាណនេះថាជាអំណាចដែលប្រមើលមើលពីលទ្ធភាពក្នុងការច្នៃបង្កើតរបស់មនុស្សនិងការពង្រីកពុទ្ធិវិទ្យាសាស្ត្រ ។

៤.២.៦-ការប្រែប្រួលចរិតធម្មជាតិមនុស្ស

ចរិតធម្មជាតិរបស់មនុស្សអាចកែប្រែបាន។ ការផ្លាស់ប្ដូរឬការកែប្រែធម្មជាតិរបស់មនុស្សនេះអាចប្រដូចបានទៅនឹងសារជាតុដែលអាចសូនបានដូចជាប្លាស្ទិច ដែលអាចត្រូវបានគេកែច្នៃជារាងរៅផ្សេងៗតាមដែលគេចង់បាន។ សាស្ត្រាចារ្យហុកគីង (Hocking) យល់ថា ធម្មជាតិរបស់មនុស្ស គ្មានអ្វីដែលគួរឱ្យសង្ស័យទេ គឺជាជ័រប្លាស្ទិចនៃពិភពមានជីវិតដែលអាចសម្របបាននិងអប់រំបាន។

៤.២.៧-មនុស្សជាភាវៈទំនាក់ទំនង

មនុស្សជាភាវៈទំនាក់ទំនងពីព្រោះគេមិនគ្រាន់តែទាក់ទងជាមួយមនុស្សដទៃទេ តែថែមទាំងទាក់ទងទៅនឹងភាវៈមានជីវិត ភាវៈគ្មានជីវិត ព្រឹត្តិការណ៍នានានិងទាក់ទងនឹងភាវៈខ្ពស់បំផុត (ឬព្រះអាទិទេព)ទៀតផង។ ជាភាវៈមានជីវិតមួយ មនុស្សខ្វល់ខ្វាយពីម្ហូបអាហារដើម្បីធំធាត់និងបន្តការរស់នៅ គេយកចិត្តទុកដាក់ពីសុខភាពនិងជម្រករបស់គេ។ ជាផ្នែកមួយនៃលំដាប់រូបសាស្ត្រធម្មជាតិមនុស្សត្រូវគោរពច្បាប់គីមីវិទ្យានិងរូបវិទ្យាជាដើម។ ក្នុងឋានៈជាភាវៈសង្គមជីវិតមនុស្សត្រូវគេរួមបញ្ចូលគ្នាជាមួយមនុស្សផ្សេងៗទៀតយ៉ាងជិតស្និទ្ធ។ ធម្មតាគេចំណាយជីវិតគេទាំងមូលផ្សារភ្ជាប់ជាមួយមនុស្សដទៃទៀតហើយគេជាសមាជិកសង្គមដែលត្រូវបានគេរៀបចំឡើងផ្សេងៗគ្នា។ ដើម្បីឱ្យការរស់នៅនិងសម្រាប់ជីវិតរបស់គេមានប្រយោជន៍មនុស្សត្រូវការអន្តរកម្មជាមួយមិត្តរបស់គេ។ គេត្រូវការមនុស្សផ្សេងទៀតដើម្បី ជួយគេ និងសរសើរពីសមិទ្ធផលរបស់គេ។ លោកទីទុសនិងស្មីតបញ្ជាក់ថា "ប្រសិនបើគេរស់នៅដាច់ដោយឡែកពីមនុស្សដទៃគឺគេគ្មានអភិវឌ្ឍអ្វីទាំងអស់ សូម្បី

តែកាសាក៏គ្មានដែរ។ គេមិនអាចរស់នៅដោយចាត់ទុកថាជីវិតល្អដោយផ្តាច់ចេញទាំងស្រុងពីមិត្តរបស់គេនោះទេ។ សហគមន៍និងសង្គមធំធេងរបស់គេអាចដឹកនាំគេឱ្យសាងជីវិតប្រកបដោយខ្លឹមសារ ការឈឺចាប់និងសោកនាដកម្មផងដែរ៉ៗ ពុទ្ធិស្តីពីអតីតកលរបស់មនុស្សមានតម្លៃមិនគ្រាន់តែក្នុងការយល់ដឹងនិងក្នុងការរស់នៅនាពេលបច្ចុប្បន្នប៉ុណ្ណោះទេ តែថែមទាំងក្នុងការធ្វើគម្រោងផែនការនិងការបង្កើតសម្រាប់អនាគតផងដែរ។ យោងតាមលោក ដេវី មនុស្សខុសពីសត្វដែលស្ថិតក្នុងថ្នាក់ទាបជាង ពីព្រោះមនុស្សថែរក្សាទុកនូវបទពិសោធន៍អតីតកាល អ្វីដែលបានកើតមានឡើងនៅអតីតកាលត្រូវគេធ្វើឱ្យរស់រវើកឡើងវិញនៅក្នុងការចងចាំរបស់គេ។ អ្វីៗដែលបន្តអត្ថិភាពសព្វថ្ងៃគឺបានពីការចងក្រងភាពរសាត់អណ្តែតនៃការគិតដែលទាក់ទងទៅនឹងវត្ថុស្រដៀងគ្នាដែលបានទទួលក្នុងពេលកន្លងទៅហើយ។[4]

៥.២.៨-ទំនោធម្មជាតិរបស់មនុស្ស

ទំនោរបង្កើតតម្រូវការ ចំណង់ចំណូលចិត្ត ឧត្តមគតិ និងលោកទស្សនៈមានឥទ្ធិពលធំធេងដល់បុគ្គល គ្រួសារនិងសង្គមជាតិទាំងមូល។

ទំនោរ គឺជាចរិតលក្ខណៈនៃសភាវធម្មជាតិដែលធ្វើឱ្យមានចំណង់ក្នុងការគិតនិងប្រព្រឹត្តអ្វីមួយ។ វាជាប្រព័ន្ធនៃកម្លាំងចលករកំណត់អត្តចរិតសកម្មឬអំពើរបស់បុគ្គលនិងឥរិយាបថសង្គម។ ការព្យាយាមធ្វើគ្រប់មធ្យោបាយដើម្បីតម្រង់ទិសទៅរកវត្ថុបំណងណាមួយតែងតែជំរុញដោយកម្លាំងចលករផ្សេងៗនៃទំនោរ។ ឧទាហរណ៍ៈ ការខិតខំព្យាយាមយកចិត្តទុកដាក់រៀនសូត្រ បណ្តាលមកពីកម្លាំងចលករនៃការចង់ដឹងការពិត។ ចំណង់ចំណូលចិត្តក្នុងការងារគ្រូបង្រៀន ជំនឿចំពោះទង្វើល្អក្នុងវិស័យអប់រំ និងបំណងប្រាថ្នាផ្សេងៗទៀត ធ្វើឱ្យនិស្សិតសាស្ត្រាចារ្យ ខិតខំធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងទៅតាមទស្សនៈនៃវិជ្ជាជីវៈរបស់ខ្លួន។ ក្នុងជីវភាពរស់នៅក្នុងសង្គម គេអាចចែកទំនោរជា៣ប្រភេទគឺៈ ១)ទំនោរខាងសីលធម៌-នយោបាយ ២)ទំនោរខាងវិជ្ជាជីវៈ និង៣)ទំនោរបុគ្គល។

ទំនោរខាងសីលធម៌នយោបាយ ជាបាតុភូតចិត្តដែលស្តែងឡើងជាចរិកពេញចិត្តប្រកាន់យកមនោគមវិជ្ជានយោបាយ ស្ថិរភាពនយោបាយ ភាពស្មោះត្រង់ចំពោះមាតុភូមិ និងកក្តីភាពចំពោះស្នាដៃកសាងសង្គមថ្មី។ ទំនោរខាងវិជ្ជាជីវៈ ជាទំនោរដែលស្តែងចេញឱ្យឃើញនូវភាពស្វាហាប់ក្នុងការដក់ចិត្តជាប់នឹងមុខរបរណាមួយ ដែលបុគ្គលប្រាថ្នាចង់ធ្វើនិងចង់បាន។ ទំនោរបុគ្គល(ឬទំនោរខាងជីវភាពរស់នៅរបស់បុគ្គល) ជាបាតុភូតចិត្ត ពេញដោយបំណងប្រាថ្នារបស់បុគ្គល ទៅលើឧបករណ៍សម្ភារៈ វប្បធម៌

[4] ក្រុមសាស្ត្រាចារ្យសាកលវិទ្យាល័យ បៀលប្រាយ ៖ មនុស្សនិងសង្គម ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៣, ទំព័រ ៣៣

និងសីលវិជ្ជា។ ទំនោរនេះអាចកើតមានព្រមគ្នានឹងទំនោរវិជ្ជាជីវៈ និងទំនោរសីលធម៌នយោបាយដែរ។

ទំនោរបុគ្គលគឺជាសភាពចិត្តមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ។វាមានធាតុផ្សេងៗគ្នាជាច្រើនផ្សារភ្ជាប់គ្នា។ ធាតុទាំងនោះរួមមាន បំណងប្រាថ្នា ការគិត ឬការស្រមៃ ចំណង់ចំណូលចិត្ត ការលំអៀង ឧត្តមគតិ ទស្សនៈ និងជំនឿ។ ធាតុទាំងនោះអភិវឌ្ឍពីកម្រិតទាបទៅកម្រិតខ្ពស់ ដោយយោងទៅតាមកម្លាំងនៃវត្ថុបំណង ទស្សនៈនៃសញ្ចេតនា ការជំរុញឱ្យមានទង្វើ និងការកំណត់បាននូវសច្ចភាពនៅក្នុងជីវភាពរបស់បុគ្គល។

ទំនោរបុគ្គលអាស្រ័យលើគុណសម្បត្តិទាំងឡាយដូចជា៖ ១.កម្រិតអាយុទំនោរ ២.ទំហំទំនោរ ៣.ឥទ្ធិពលទំនោរ ៤.ស្ថិរភាពសីលធម៌ទំនោរ និង ៦.ប្រសិទ្ធភាពទំនោរ។ កម្រិតអាយុទំនោរកំណត់នូវបំណងប្រាថ្នាដែលជាមូលដ្ឋានឧត្តមគតិនៃបុគ្គលម្នាក់ៗ ដែលទាក់ទងនឹងកម្រិតមនោគមវិជ្ជា និងទម្រង់សីលធម៌របស់បុគ្គលដែរ។ ទំហំទំនោរគឺជាលទ្ធភាពបង្កើតអ្វីមួយទៅតាមបំណងប្រាថ្នារបស់បុគ្គល។ ឥទ្ធិពលទំនោរ គឺជាកម្លាំងថាមពលធំធេងមួយដែលអាចកែប្រែបំណងប្រាថ្នាឱ្យក្លាយជាឆន្ទៈភ្ញាក់រលឹកសកម្មដ៏និងផុះផុល។ ស្ថិរភាពសីលធម៌ទំនោរ គឺជាភាពគង់វង្សនៃមនោគមវិជ្ជា ដែលទ្រទ្រង់បុគ្គលមិនឱ្យយឺងយោងនិងជៀសផុតពីទំនាស់ខាងសីលធម៌នៅក្នុងបុគ្គលខ្លួនឯង។ ចំណែកប្រសិទ្ធភាពទំនោរ ភស្តុតាងដែលស្តែងឱ្យឃើញនៅក្នុងឥរិយាបថវិជ្ជមានរបស់បុគ្គលនៅពេលសម្រេចតាមបំណងប្រាថ្នា។ ប្រសិទ្ធភាពនៃទំនោរបែបនេះ មានបន្លាស់ប្តូរមនោគមវិជ្ជារបស់បុគ្គល ឈានទៅរកភាពទាន់សម័យ។

ជាទូទៅ គុណសម្បត្តិនៃទំនោរបុគ្គលមានប្រយោជន៍ច្រើនក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធនៃបុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់មនុស្ស។ គុណសម្បត្តិនេះ អាចសម្គាល់តាមរយៈទឹកមុខ ឬកាយវិការ។ សកម្មភាព និងអំពើដែលប្រកបដោយសីលធម៌ និងតម្លៃសង្គមរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗគឺជាគុណសម្បត្តិនៃទំនោរបុគ្គល។ ហេតុដូច្នេះ ភារកិច្ចចម្បងចាំបាច់បំផុតនៅក្នុងវិស័យអប់រំគឺការបណ្តុះបណ្តាលធនធានមនុស្សឱ្យក្លាយជាពលរដ្ឋល្អដែលមានទំនោរវិជ្ជាជីវៈប្រកបដោយស្ថិរភាពរឹងមាំ កម្លាំងខ្លាំងក្លា និងប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់។

ទំនោររបស់មនុស្ស ស្តែងឱ្យឃើញសារៈសំខាន់ក្រោមទិដ្ឋភាពនៃតម្រូវការ ចំណង់ចំណូលចិត្ត ឧត្តមគតិ និងលោកទស្សនៈរបស់បុគ្គល។ ទិដ្ឋភាពនៃតម្រូវការគឺជាកត្តាចាំបាច់ដើម្បីអត្ថិភាពនិងអភិវឌ្ឍជីវិតបុគ្គល។ ដើម្បីអត្ថិភាពគេប្រឹងប្រែងបំពេញតម្រូវការចាំបាច់មួយចំនួនដូចជា តម្រូវការម្ហូបអាហារ ទីជម្រក សម្លៀកបំពាក់ ការសិក្សា ទំនាក់ទំនង និងតម្រូវការផ្សេងៗទៀត។ ទិដ្ឋភាពនៃចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់បុគ្គល គឺជាឥរិយាបថរបស់បុគ្គលនោះចំពោះវត្ថុដែលមានអត្ថន័យសំខាន់ក្នុងការផ្តល់

លទ្ធភាពធ្វើឱ្យសប្បាយរីករាយ និងពេញចិត្ត សម្រាប់ការរស់នៅរបស់ខ្លួន។ ទិដ្ឋភាពនៃឧត្តមគតិ គឺជាបំណងដ៏ថ្លៃថ្នូរ ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងឱ្យឃើញនៅក្នុងមនសិការរបស់មនុស្សក្រោមទម្រង់នៃរូបតំណាងដ៏ល្អឥតខ្ចោះ និងជាគំរូដ៏ល្អប្រពៃ ដែលមានអានុភាពទាក់ទាញរាល់កម្លាំងទ្រទ្រង់ជីវិតបុគ្គលក្នុងការសម្រេចបានតាមបំណងក្នុងរយៈពេលមួយដ៏យូរ។ ចំណែកឯទិដ្ឋភាពនៃលោកទស្សនៈវិញគឺជាសំណុំនៃការយល់ដឹង ឬទស្សនៈរបស់បុគ្គលណាម្នាក់ ស្តីពីបាតុភូតធម្មជាតិ បាតុភូតសង្គម និងអំពើនៃសកម្មភាពរបស់ខ្លួន។ ការបណ្តុះបណ្តាល និងការពង្រីកលោកទស្សនៈរបស់សិស្ស គឺជាភារៈដ៏សំខាន់របស់គ្រូ អាណាព្យាបាល និងសង្គម។ និន្នាការ ឬទំនោររបស់បុគ្គល គឺជាលក្ខណៈចិត្តដែលមានមូលដ្ឋានត្រឹមត្រូវ ហើយវាជាស្នូលនៃជីវិតផ្លូវចិត្តរបស់បុគ្គល។ និន្នាការនេះ បំពេញតួនាទីជាកម្លាំងចលករដាច់ខាត ដែលកំណត់បាននូវចរិតសកម្ម និងជម្រើសឥរិយាបថរបស់បុគ្គលចំពោះតថភាព។ ទំនោរនេះ ស្តែងចេញឱ្យឃើញតាមរយៈតម្រូវការ ចំណង់ចំណូលចិត្ត ឧត្តមគតិ និងលោកទស្សនៈរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗ។ ការពង្រឹង និងការបណ្តុះទំនោរតាមគ្រប់រូបភាពជាពិសេសស ឧត្តមគតិ និងលោកទស្សនៈ គឺជាភារៈមួយយ៉ាងសំខាន់របស់ក្រសួងអប់រំជាពិសេស សាលារៀនមធ្យមសិក្សា ក្នុងការបណ្តុះបណ្តាលធនធានមនុស្សទៅតាមតម្រូវការរបស់សង្គម។

៦-រចនាសម្ព័ន្ធក្រុមមនុស្សក្នុងសង្គម

សង្គមវិទូអាមេរិក លោក ឆាល ហ៊ក់រថុន ខូឡៃ (Charles Horton Cooley ១៨៦៤-១៩២៩) ដែលសិក្សាពីសង្គមមនុស្ស បានផ្តល់ទស្សនៈថា បុគ្គលម្នាក់ៗមានទំនាក់ទំនងគ្នាជាអន្តរកម្មសង្គម ដែលលោកហៅថាក្រុម។ លោកបែងចែកមនុស្សក្នុងសង្គមមានបីក្រុម៖ ១.ក្រុមគ្រួសារ ២.ក្រុមញាតិមិត្ត ៣.ក្រុមការងារ។

៧-ដំណើរការសង្គម

ដំណើរការសង្គមគឺជាទម្រង់ឥរិយាបថនៃរចនាសម្ព័ន្ធក្រុមមនុស្ស ដែលកើតឡើងនៅក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃរបស់សង្គម។ វាជា "គំរូនៃឥរិយាបថសង្គម ឬអន្តរកម្មសង្គមកើតមានជាប់លាប់ ហើយវាអាចក្លាយជាអត្តសញ្ញាណ របស់សង្គមមួយ"[5]។ ដំណើរការសង្គមចែកជាពីរផ្នែក គឺ៖ ១.ដំណើរការសង្គមឯកភាព និង ២.ដំណើរការសង្គមមិនឯកភាព។ ដំណើរការសង្គមឯកភាព គឺជាអំពើនិងសកម្មភាពដែលបង្កើតឱ្យមានការសហការ សមាហរណកម្ម ការយល់ចិត្តគ្នា និងមានឯកភាពគ្នា។ ទម្រង់នៃអន្តរកម្មសង្គមបែបនេះ នាំសមាជិក និងក្រុមក្នុងសង្គមឱ្យមានឯកភាពគ្នា យោគយល់គ្នា ការជួយគ្នាទៅវិញ

[5] Horton & Hunt, *Sociology and Society*, 1968, p. 53

ទៅមក ធ្វើឱ្យមានការចុះសម្រុងគ្នា និងការកាត់បន្ថយរាល់ការលំបាកទាំងឡាយ ហើយនាំមកនូវទំនាក់ទំនងសង្គមមួយដែលល្អប្រសើរ។

ចំណែក ដំណើរការសង្គមមិនឯកភាពគឺជាដំណើរការប្រកួតប្រជែងនិងទំនាស់។ ទម្រង់នៃអន្តរកម្មសង្គមបែបនេះ ត្រូវគេចាត់ទុកថាជាអន្តរកម្មបែបអវិជ្ជមានពីព្រោះវាបានបង្ការអ្នកដទៃមិនចូលរួមសម្រេចបំណងប្រាថ្នានៅទីបញ្ចប់។ ទម្រង់នៃអន្តរកម្មសង្គមបែបនេះបង្កើតឱ្យមានការបែកបាក់សាមគ្គី ឬទាស់ទែងគ្នាច្រើនជាងការចុះសម្រុង និងឯកភាពគ្នា។

៨-គណបក្សនយោបាយក្នុងសង្គម

មនុស្សដែលរស់នៅក្នុងសង្គមនិមួយៗតែងតែមានទស្សនៈផ្សេងៗគ្នា អំពីដំណើរការការពារ និងអភិវឌ្ឍន៍សង្គមរបស់ខ្លួន តាមរបៀបខុសៗគ្នា ដោយជៀសមិនរួច។ ទស្សនៈទាំងនេះអាចត្រូវបានប្រមូលផ្តុំក្នុងអង្គការចាត់តាំងឬគណបក្សនយោបាយនានា ដែលត្រូវបង្កើតឡើងដើម្បីរួមកម្លាំងតស៊ូមតិតទល់នឹងគណបក្សមួយទៀតដើម្បីមានឥទ្ធិពលអនុវត្តន៍ទស្សនៈគំនិតរបស់ខ្លួន។

គោលបំណងនៃគណបក្សនយោបាយគឺដើម្បីដណ្តើមយកតួនាទីដឹកនាំគ្រប់គ្រងរដ្ឋាភិបាល ដែលធម្មតាធ្វើឡើងតាមរយៈការបោះឆ្នោត។ គណបក្សនយោបាយ នីមួយៗមានមុខងារសំខាន់ក្នុងការជ្រើសរើសជនជានមនុស្សសម្រាប់តួនាទីក្នុងរចនាសម្ពន្ធនៃការដឹកនាំនិងការប្រព្រឹត្តិទៅនៃរដ្ឋាភិបាល។ ទោះបីជាប់បានឬមិនបានជាប់ឆ្នោត បានដឹកនាំរដ្ឋាភិបាលក៏ដោយ ក៏គណបក្សមានភារកិច្ច តាក់តែង និងអនុវត្តគោលនយោបាយរបស់ខ្លួនដើម្បីបម្រើប្រយោជន៍សាធារណជន និង ភ្ជាប់ទំនាក់ទំនងរវាងពលរដ្ឋទៅនឹងស្ថាប័នរដ្ឋ។

ជាទូទៅ គណបក្សនយោបាយមានអាយុកាលដូចប្រព័ន្ធនយោបាយដឹកនាំរដ្ឋដែរ។

គណបក្សនយោបាយមានទម្រង់ផ្សេងៗគ្នា។ គណបក្សខ្លះត្រូវបានរៀបចំឡើងដើម្បីគាំទ្រក្រុមឥស្សរជននយោបាយណាមួយ ក្នុងគោលបំណងជំរុញគោលនយោបាយដោយឡែកឬជំហរមនោគមន៍វិជ្ជាណាមួយ ផ្តល់ជាជំនួយដល់ក្រុមឬផ្នែកនៃសង្គមដ៏ជាក់លាក់ណាមួយ។ គណបក្សនយោបាយ ត្រូវបានបង្កើតឡើងតាមវិធីជាច្រើនខុសៗគ្នា។ គណបក្សនយោបាយខ្លះ ប្រគល់អំណាចត្រួតត្រាឱ្យស្ថិតក្នុងកណ្តាប់ដៃក្រុមឆ្នើមនៃគណៈកម្មការកណ្តាលដែលត្រូវបានជ្រើសតាំងឱ្យ ស្ថិតនៅក្នុងតំណែងជារៀងរហូត ក្នុងខណៈពេលដែលគណបក្សនយោបាយខ្លះទៀត ធ្វើវិមជ្ឈការអំណាច ដើម្បីជ្រើសរើសបេក្ខជននិងធ្វើសេចក្តីសំរេចចិត្តនៅអង្គភាពបក្សថ្នាក់មូលដ្ឋាន។

នាសតវត្សនេះ បណ្តាសង្គមជាតិជាច្រើនក្នុងពិភពលោក មានគណបក្សនយោបាយជឿនលឿនជាច្រើនត្រូវបានបង្កើតឡើងប្រកបដោយ

ភាពចាស់ទុំនយោបាយ ដែលស្របនឹងសម្ទុះកើនឡើងនៃមនោគមវិជ្ជាប្រជាធិបតេយ្យ ។ ការយល់ដឹងនិងការឱ្យតម្លៃលើយន្តការនៃការបោះឆ្នោតជាសកល ដោយសេរី ស្មើភាព តម្លាភាព និងយុត្តិធ៌មដើម្បីផ្លាស់ប្តូរ ឬរក្សាទុកនូវអង្គការចាត់តាំងឬក្បាលម៉ាស៊ីនដឹកនាំរដ្ឋ[6] គឺភាគច្រើនស្ថិតនៅលើឥទ្ធិពលនៃការឃោសនាអំពីការការពារអត្តសញ្ញាណជាតិស្របតាមវប្បធម៌និងការរីកចម្រើនជឿនលឿន ព្រមទាំងស្ថិតនៅលើឥទ្ធិពលនៃប្រសិទ្ធភាពនៃមធ្យោបាយផ្សព្វផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មាននិងសារគមនាគមន៍ដែលបាននិងកំពុងមានប្រជាប្រិយភាពកើនឡើងឥតឈប់ឈរ។ នៅក្នុងការប្រកួតប្រជែង អាចមានប្រព័ន្ធបក្សពីរ និងប្រព័ន្ធពហុបក្ស។ យុទ្ធសាស្ត្ររបស់គណបក្សនីមួយៗនៃប្រពន្ធ័បក្សពីរ ច្រើនមានភាពសម្របសម្រួល សំដៅធ្វើយ៉ាងណាឱ្យទទួលបានការគាំទ្រភាគច្រើនដាច់ខាត(៥០%បូក១)។ ចំណែកនៅក្នុងប្រព័ន្ធពហុបក្សលើសពីរ ភាពសម្របសម្រួលមានតិចជាង ហើយយុទ្ធសាស្ត្ររបស់គណបក្សគឺសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើការរក្សាទុកឱ្យបាននូវការគាំទ្រនៃអ្នកបោះឆ្នោតគន្លឹះ ។

ដោយឡែកនៅក្នុងសង្គមឬប្រទេសដែលមានប្រព័ន្ធដឹកនាំដោយមានគណបក្សតែមួយ ឬប្រព័ន្ធមិនប្រកួតប្រជែង ជាធម្មតា គណបក្សតែងដើរតួនាទីជាឧបករណ៍របស់រដ្ឋ ក៏ដូចជារបស់រដ្ឋាភិបាល។ ក្នុងស្ថានភាពនេះ គណបក្សនយោបាយមានមុខនាទី ធ្វើយ៉ាងណារក្សាឱ្យបាននូវការគាំទ្រពីសាធារណជនចំពោះរបបដឹកនាំគ្រប់គ្រងរបស់ខ្លួន និងខំប្រឹងប្រែងលើកទឹកចិត្តប្រជាជនឱ្យចូលរួមក្នុងកម្មវិធីរដ្ឋាភិបាល និងផ្តល់សញ្ញាឱ្យរដ្ឋាភិបាល ដោយធ្វើការផ្លាស់ប្តូរមតិជាសាធារណៈជារឿយៗតាមតែអាចធ្វើបានជាជាងការបំភិតបំភ័យនិងគាបសង្កត់ ដើម្បីបញ្ចៀសហានិភ័យទាំងឡាយនៃការតស៊ូបដិវត្តរបស់ប្រជាជនជាយថាហេតុ។

ជាទូទៅរចនាសម្ព័ន្ធ និងអាកប្បកិរិយានៃគណបក្សនយោបាយក្នុងប្រទេសនីមួយៗ មានលក្ខណៈផ្សេងគ្នា អាស្រ័យជាសំខាន់លើគោលនយោបាយ និងលក្ខណៈប្រវត្តិសាស្ត្រ វប្បធម៌របស់ប្រទេសឬសង្គមនីមួយៗ។

៩-សង្គមកិច្ច និង វប្បធម៌ នៃសង្គម

សង្គមកិច្ច និង វប្បធម៌ គឺជាកត្តាចាំបាច់សម្រាប់ទ្រទ្រង់សង្គមមួយឲ្យមានសុខុមាលភាព សន្តិសុខ សណ្តាប់ របៀបរាបរយ និងចម្រើនរុងរឿង។ សង្គមកិច្ច គឺជាអន្តរកម្មនៃសញ្ចេតនានិងកាតព្វកិច្ចការងាររបស់មនុស្សក្នុងសង្គមដែលត្រូវជួយសង្គ្រោះគ្នាទៅវិញទៅមក។ អ្នកមានលទ្ធភាពមានកាតព្វកិច្ចជួយចិញ្ចឹមថែរក្សាការពារអ្នកដទៃទៀតដែលទន់ខ្សោយ។ ក្នុងន័យនេះ

[6] អង្គការចាត់តាំង ឬក្បាលម៉ាស៊ីនដឹកនាំរដ្ឋ ជាស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាលដែលមាននាយករដ្ឋមន្ត្រី ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ ការបរទេស មហាផ្ទៃ សេដ្ឋកិច្ច ហិរញ្ញវត្ថុ អប់រំនិងកីឡា យុត្តិធម៌ ជាដើម។

ឪពុកម្តាយមានកាតព្វកិច្ចចិញ្ចឹមកូនដែលជាអនីតិជន លុះកូនធំ កូនមានករណីកិច្ចទទួលចិញ្ចឹមឪពុកម្តាយ ដែលចាស់ជរាវិញ។ អ្នកមានជំនាញវិជ្ជាជីវៈត្រូវជួយយិតយោងដោយផ្តត់ផ្គង់ចិញ្ចឹម សង្គ្រោះអ្នកក្រខ្សត់និងអ្នកសិក្សា និងជួយចូលរួមរក្សាថែរក្សាវិន័យសណ្តាប់ធ្នាប់សង្គម។

សង្គមកិច្ច គឺកិច្ចការទាំងឡាយក្នុងសង្គមដែលមានគោលដៅបម្រើផលប្រយោជន៍រួម។ ការចែកដីធ្លី ផ្ទះសម្បែង ការលើកផ្លូវថ្នល់ ការសង់ស្ពាន សាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ ការជួយសង្គ្រោះជនរងគ្រោះដោយសង្គ្រាមឬដោយហានិភ័យធម្មជាតិ ការបង្ក្រាបល្បែងស៊ីសង ការបង្ក្រាបនិងកម្ចាត់ជនទុច្ចរិតជាដើម សុទ្ធតែជា កិច្ចការសម្រាប់សម្រាលទុក្ខវេទនាមនុស្សក្នុងសង្គម និងផ្តល់សេចក្តីស្រណុកសុខស្រួលដល់ពលរដ្ឋនៃសង្គមនេះទៀតផង ។

ចំណែកវប្បធម៌វិញ ក៏ជាកត្តាមួយជះឥទ្ធិពលស្មើរតែទាំងស្រុងទៅលើសកម្មភាព និងវិបាកនានានៃសមាជិកសង្គម ។ វប្បធម៌ ពិតជាបានជះឥទ្ធិពលដល់ការគិត ការសំដែងមនោសញ្ចេតនា ការបញ្ចេញឥរិយបថ ការជ្រើសរើសរបៀបរស់នៅជាដើម ។ មរតកវប្បធម៌តែងមានឥទ្ធិគ្របដណ្តប់ទៅលើទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី ជំនឿ សាសនា ភាសា និងរបៀបរបបរស់នៅផ្ទាល់ខ្លួនក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ។ វប្បធម៌ គឺជាការសរុបរាល់អ្វីៗដែលយើងអាចរៀនសូត្រតាមរយៈការរស់នៅក្នុងក្រុម ឬសង្គមមួយជាមួយគ្នា។ លោក ប្រ៊ីនឃឺសហ្វ (Brinkersoff) អះអាងថា វប្បធម៌ គឺជារបៀបរបបនៃការរស់នៅរួមរបស់មនុស្ស ដែលត្រូវបានសមាជិកសង្គមរួមគ្នាបង្កើតឡើង(វប្បធម៌រូបី) និងគំរូនៃការគិត ការមានអារម្មណ៍ និងទង្វើដដែលៗ (វប្បធម៌អរូបី)។ រីឯ លោកភឺសែល (Persell)បានពិពណ៌នាវប្បធម៌ថាជា "ឥរិយាបថទាំងឡាយដែលមនុស្សបានរៀនពីសង្គម ដូចជា ជំនឿ អារម្មណ៍ និងតម្លៃដែលជាបទពិសោធន៍របស់ក្រុម ឬសង្គមមួយផ្តល់ឱ្យដល់សមាជិករបស់គេ។ ចំណែកលោក ហ៊រថុន និង ហ័ន្ទ(Horton &Hunt) បានអះអាងថា វប្បធម៌ គឺជាប្រព័ន្ធមួយដែលបរិយាយយ៉ាងល្អិតល្អន់អំពី ស្តង់ដាដែលគេរំពឹងទុកទៅលើរបៀបរបបនៃការមានអារម្មណ៍ និងរបៀបនៃការប្រព្រឹត្តរបស់សមាជិកដែលសង្គមទទួលស្គាល់ និងត្រូវបានសមាជិករបស់សង្គមអនុវត្តតាមជាទូទៅ។

សង្គមដែលគ្មានវប្បធម៌ គឺជាសង្គមដែលគ្មានអត្តសញ្ញាណ ហើយជាសង្គមមួយដែលងាយនឹងបាត់បង់។ ក្នុងន័យនេះ ពលរដ្ឋខ្មែរតែងពោលថា វប្បធម៌រលត់ជាតិរលាយ វប្បធម៌ពណ្ណរាយជាតិថ្កើងថ្កាន។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ទស្សនវិជ្ជាសង្គមបានដោះបញ្ហារបស់មនុស្សប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ ពីជំនាន់

មួយទៅជំនាន់ៗ ទស្សនវិទូពិចារណាផ្អែកលើហេតុផលដើម្បីស្វែងរកសច្ចភាពនិងប្រយោជន៍សេចក្តីសុខចម្រើន សុភមង្គល ដល់សង្គមមនុស្សៗ ទស្សនវិទូសង្គម យកចិត្តទុកដាក់ខ្លាំងលើប្រយោជន៍មនុស្សក្នុងសង្គមច្រើនជាងសច្ចភាពបរានុម័តិៗ

សង្គមមួយអាចផ្តល់គុណភាពជីវិតដល់បុគ្គល, គូស្វាមីភរិយា, គ្រួសារ, ក្រុម, និងសហគមន៍បានលុះត្រាតែ រៀបចំសង្គមកិច្ចបានល្អ ដោយចេះរៀបចំធ្វើផែនការ គោលនយោបាយ អភិវឌ្ឍសហគមន៍ដោយដោះស្រាយជីវភាពរស់នៅទាំងចំណីអាហារ សម្លៀកបំពាក់ ទីជម្រក និងអន្តរាគមន៍ដោះស្រាយវិបត្តិនានា ដើម្បីជានាសុខុមាលភាពសង្គមនិងសន្តិសុខប្រកបដោយយុត្តិធម៌ ដោយផ្តោតលើវិស័យសំខាន់ៗ ដូចជា រដ្ឋបាល សេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច វប្បធម៌ អប់រំ សីលធម៌ ច្បាប់ សុខាភិបាល និង នយោបាយជាដើមៗ ម្យ៉ាងទៀត សង្គមមួយអាចដំណើរការបានល្អ លុះត្រាសមាជិកសង្គមទាំងអស់រួបរួមសាមគ្គីគ្នាប្រកបដោយគុណធម៌ គឺមានព្រហ្មវិហារធម៌ សុចរិតធម៌ និងចេះអធ្យាស្រ័យ សន្តោសប្រោសប្រណី សមដូចពាក្យស្លោកខ្មែរថា ឈើកោងធ្វើកង់ ឈើត្រង់ធ្វើកាំ ជាដើម ។

ឯកសារយោង/គន្ថនិទ្ទេស

១-ជួន ណាត : *វចនានុក្រមខ្មែរ ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ បោះពុម្ពលើកទី៥ ឆ្នាំ១៩៦៧*
២-លី ជានី និងអ្នកផ្សេងទៀត : *ទស្សនវិជ្ជា ភ្នំពេញ វិទ្យាស្ថានជាតិ ខេមរយានកម្ម ឆ្នាំ១៩៧៣*
៣-សុង ស៊ីវ : *ចលនាអារ្យធម៌ ភ្នំពេញ ១៩៧១*
៤- សាកលវិទ្យាល័យ បៀលប្រាយ : *មនុស្សនិងសង្គម ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៣*